

ŠTO JE NACIONALNA MANJINA?

WHAT IS NATIONAL MINORITY

dr SEAD ALIĆ, vanredni profesor
Sveučilište „Sjever“ Koprivnica

Apstrakt: *Tekst promatra fenomen nacionalnih manjina u kontekstu razumijevanja nacije i nacionalnog, historijskih mijena političkih subjekata, te uzrastanja nacionalnog i njegovim vezama s nomenklaturama moći. Tekst želi sugerirati da se jezik kapitala hrani kapitalom jezika, te da nacionalne scenografije počivaju na krhkim kulisama. Ideja je teksta pokušati dohvatiti pogled iz (geografske i vremenske) daljine. Tom se pogledu manjine otkrivaju kao sredstvo kohezije prividnog zajedništva 'većine'.*

Ključne riječi: *Nacionalna manjina, jezik kapitala, većina*

Abstract: *The text looks at the phenomenon of national minorities in the context of understanding the nation and national, historical changes in political subjects, and the growing national and its ties to power nomenclature. The text wishes to suggest that the language of capital is kept by the capital of the language, and that the national scenography rests on fragile scenes. The idea of the text is to try to get the view from the (geographic and temporal) distance. This view of minorities is revealed as a means of cohesion of the pseudo union of 'majority'.*

Key words: *National Minority, Language of Capital, Majority*

1. Uvod

Naivnost i iskrenost ili možda naivna iskrenost, pretpostavke su s kojima ulazimo kako u odnose s ljudima tako isto i u propitivanje fenomena o kojima su i drugi prije nas mislili i donosili svoje sudove. U onom smislu u

kojemu moralna dimenzija treba biti dimenzija svih naših propitivanja, ta naivna iskrenost čini se neophodnom pretpostavkom ulaska u propitivanje koje želi u svojim zaključcima položiti račun i etičkoj dimenziji.

Priznajem dakle, naivan sam.

Ali ponekad mi se, na trenutak, učini da znam razmišljati i da mi naivnost ne odmaže razmišljanju. Istina više sam sklon logici srca (bez obzira ima li ona svoju maternicu u srcu ili mozgu), ali u trenucima razmišljanja pokušavam se držati logike.

Tako je bilo i nedavno na jednom skupu gdje se razgovaralo o odnosu religije i politike, skupu koji su organizirali ljudi i institucije jedne 'nacionalne manjine' a na koji su se odazvali i neki bivši političari.

Ono što se moglo vidjeti na kilometre bilo je da se ljudi politike i ljudi religijskih zajednica doslovce ulaguju jedni drugima pretvarajući znanstveni skup u sajam taština. Nisam se mogao ne sjetiti jedne slike (pročitane negdje u McLuhanu) Naime akteri su se ponašali poput bića s velikim rogovima (sa sjevera zemaljske kugle) koja se za mračnih noći približavaju jedni drugima da bi se zgrijali (u gomili je toplije) ali se ubrzo počnu odmicati jedni od drugih jer su im rogovi veliki i oni se uzajamno bodu. Sinulo mi je naravno da je tako kroz cijelu povijest.

U početku bijaše tako mitska, obredna, ritualna vjera vođa plemena u nadnaravna bića, kasnije nazvana bogovima. Onda se u ljudima rodila ideja da su oni kao kraljevi, zapravo bogovi na zemlji. Od tada traje prešutni ili otvoreni rat između kraljevstva nebeskog i zemaljskih kraljeva.

U vremenima mira i natjerani hladnoćom, predstavnici nebeskih i zemaljskih hijerarhija pokazuju kako mogu civilizirano tolerirati (dakle podnositi) jedni druge.

U zraku je bio osjećaj da se oni koji su nekada bili političari pomalo srame svoje prošlosti udvarajući se na taj način ljudima religijskih hijerarhija. Istovremeno nekolicina bivših predstavnika religijskih hijerarhija s nostalgijom su se sjećali kako su baveći se teorijskim pitanjima, znanošću – prešli u politiku.

Tu sam ja sam sebi postavio neka pitanja koja sada želim podijeliti s potencijalnim sugovornicima.

Naime, kada je jedan od sudionika izjavio kako se u džamiji, dakle hramu jedne nacionalne manjine u Zagrebu 'zarazio politikom', i u istom izlaganju desetak minuta govorio o lažima politike, onda je meni naravno gorjela lampica u glavi. Teško je iz njegove dvije 'premise' ne izvući gorak zaključak.

Jedan drugi sudionik, bivši političar, svojom je prvom premisom iz politike isključio moral i milosrđe. Usput je malo kasnije dodao i drugu premisu, naime da se stjecajem okolnosti 'našao u politici'. Naravno da i u tom slučaju alarm logičnog razmišljanja zvoni na uzbunu: Kome takva osoba onda može i smije govoriti o moralu i milosrđu?

U trećem primjeru, a odabrao sam samo primjere ekstremne sportske discipline zaobilaženja logike, sudionik je vidio politiku i religiju kao dva svijeta koji moraju postojati odvojeno ali se moraju tolerirati. U sljedećem dijelu izlaganja bilo je evidentno da se o politici govori kao o laži a o religiji kao o dubokom uvjerenju. Zaključak koji se neminovno nameće je taj da religija mora tolerirati laž jer duboko uvjerenje i laž moraju moći supostojati.

Sve ovo zaključivanje u obliku kajanja bilo je prisutno i u zanimljivoj prezentaciji o ljudskom mozgu. Predočena su nam mjesta u ljudskom mozgu koja su aktivna pri njegovom razmišljanju o Bogu ili u molitvi identična mjestima koje aktivira ljudska empatija. Pomalo autoironično slijedila je rečenica: „To je onaj centar koji rijetko radi ili ga nema kod autističnih ljudi i političara“. U zaključku, neizrečenome, taj je sudionik, bivši političar, mogao reći da je i on jedno vrijeme bio autističan.

Nedavno sam pročitao knjigu jednog hrvatskog književnika, teoretičara, filozofa, itd. U njoj je autor među ostalim naveo kako mu se četiri puta u životu javio sam Bog. U ostalim dijelovima knjige, pojednostavimo, bavio se Kantom i Fichteom. Kad je čuo da sam pročitao njegovu knjigu poslao mi je mail s upitom da eventualno napišem nešto o njemu i njegovoj knjizi. Pristao sam i još istu večer poslao mu svoj tekst. On je glasio: Čovječe, ako ti se sam Bog javio – što će ti onda Kant i Fichte.

Puno je toga nepriličnoga. Među ostalim posebno to da visoki vjerski službenici ulaze u ralje stranačkih političkih ambicija.

Baveći se sadašnjicom mi se zapravo samo unaprijed bavimo arheologijom ljudskih ideja.

2. Promjene pojma „nacija“

Vrijeme će donijeti svijest o zastarjelosti pojmova koji danas čine sastavni dio zbilje naših života. Ono što nam se čini važnim postat će dio folklor, prijeći će u priče i građu za neke nove vrste umjetnosti koje će se realizirati kroz neke danas ne postojeće medije.

Nekada su i ozbiljni mislioci bili zagovornici podjele na velike i male narode. Hegelova Filozofija povijesti najveći je pokazatelj kako grandioznost

pokušaja nije daleko od grandioznog promašaja. Svako pojednostavljenje, bez obzira koliko 'misaono' obrazloženo, prije će ili kasnije biti srušeno samorazumljivošću novouspostavljene zbilje.

Onako kako je danas politički nekorektno govoriti o velikim i malim narodima, tako će isto u relativno bliskoj budućnosti biti nepotrebno, promašeno, pa i nekorektno – govoriti o naciji i nacionalnim manjinama.

Pojmovi kroz povijest mijenjaju svoja obličja onako kako su bogovi kroz povijest i civilizacije mijenjali svoja imena. Pojam nacije označavao je nekada običnu grupu ljudi da bi, stjecajem okolnosti, izrastao u entitet pogodan za poistovjećivanje masa ljudi naviknutih na spiralu šutnje, poistovjećivanje s većinom, utapanje u identitetu koji s ramena skida brigu o vlastitoj samoskrivljenoj nezrelosti i o pitanjima vlastite samorealizacije.

Ono što su danas 'velike i male nacije' to će sutra biti nacije i nacionalne manjine.

Pojam nacije prolazna je historijski određena oznaka naroda na putu od zajednice koju odlikuje isto pismo, prema građanima svijeta čija će komunikacija daleko nadići olovna slova tipografije.

Suvremenom je čovjeku danas ponos biti dijelom neke nacije. U ime simbola te nacije spreman je ponekada ne vidjeti, prešutjeti, a dalje od toga i sam sudjelovati u zlu različitih oblika.

Nacija je opijum za tipografsku svijest.

3. Nacija i ekonomski ekvivalent

Svojevremeno je Marx upozoravao da nacionalna ekonomija zapravo nije nacionalna, nego ekonomija koja pripada vlasnicima sredstava za proizvodnju. U tom smislu bilanca, svođenje nacionalnih računa na kraju godine često je samo laž obučena u nacionalna ruha.

McLuhan je skrenuo pozornost na ulogu medija tiska u povezivanju mnogih manjih grupa ljudi u zajednicu koja je standardizirala svoj jezik a morala je jer je u olovo trebalo izliti slova posredstvom kojih će zajednica komunicirati unutar sebe.

U tom smislu granice jedne nacije nerijetko se vide kao granice do kojih dopire pismo kojim se koristi jedna zajednica ljudi. Kad im se uskrati ogledanje u vlastitoj tipografiji, zajednica posredstvom političkih struktura može pokrenuti tenkove i zrakoplove u obranu svog prava da vjeruje u svoju tipografiju.

Za tako razumljenu naciju, veliku naciju, naciju s velikim N - puno znači nabavka novih ili polovnih zrakoplova, tenkova, haubica, plaćenih ubojica, itd. Za tako razumljenu naciju razumljivo je da se ona piše velikim slovima a da ostali mogu biti eventualno mala slova ili još bolje – znakovi interpunkcije kojima se naglašava važnost onoga što se piše velikim slovima. Sudbina je svakog prikrivanja (pojedinaca ili zajednice) da prije ili kasnije na ovaj ili onaj način – ispliva na površinu. Da se to ne dogodi ili da se ne dogodi prerano na djelo stupaju snage lažne kohezije koje, pomognute medijskom mašinerijom, proizvode u ljudima svojevrsni 'višak slijepe emotivne vrijednosti' da bi ga mogli uložiti u ratove, proizvodnju mržnje u ljudima i sljepilo za zbivanja u vlastitom dvorištu.

Prema snazi proizvodnje lažne kohezije (a svaka nacionalna kohezija je lažna kohezija) može se procijeniti i stvarno stanje zajednice, odnosno detektirati prijetnja od unutarnjeg raspada.

Nasilje koje se vrši u ime neke nacije u osnovi je nasilje prema vlastitom narodu jer onemogućuje kulturnu, moralnu i političku zrelost zajednice. Nasilje prema drugome oblik je nasilnog povezivanja unutar granica jednog naroda. Istovremeno to je kažnjavanje vlastitog naroda kojemu će kasnije trebati godine da bi iznjedrio svog Willi Brandta i katarzirao svoje grijeh.

Da je put do nacionalne države popločan represijom (kako je tvrdio Ulrich Beck) nikome na prostorima bivše Jugoslavije ne treba dokazivati. Podjele pisma i neba poslužile su novim oligarhijama da ratom a ne mirno, u krvi a ne dogovorno, uspostave granice svojih interesa.

Put do nacionalnih država otvorio je put do nacionalnih manjina. Svi mi koji ne dijelimo pismo ili nebo s većinom, dobili smo etiketu nacionalnih manjinaca (za razliku od nacionalnih većinaca).

Jezik kapitala temelji se na kapitalu jezika. Ideja nacije kao političkog subjekta prolazna je i prijelazna historijska ideja kojom se kapital jezika stavlja u funkciju jezika kapitala, tako da kapital ne mora uvijek govoriti otvoreno o svojim interesima nego se može kamuflirati u nacionalne interese. 'Konzumirajmo hrvatsko' slogan je koji poziva na nacionalnu svijest, a prevedeno na realan jezik zapravo znači: Konzumirajmo Todoricevo u dućanima Konzuma.

Kapitalizam je društveni odnos koji je legalizirao porobljavanje, osvajanje, pljačku, prevare... On je na pijedestal vrijednosti uznio sposobnosti kojih bi se čovjek u normalnom okruženju – sramio. Kapitalizam uvijek iznova proizvodi nižu rasu, necivilizirane narode, nedemokratska društva – da bi imao izgovor ući na teren s oružjem, korporacijama ili medijima (ostatak priče uvi-

jek je isti) Zato kapitalizam igra na kartu nacionalnoga. Da car ne bi bio gol najsigurnije je obući se u ruho u kojemu će ga prepoznati kao nedodirljivu moć. To nacionalno je istovremeno i homogenizirajuće i destruktivno. Prema potrebi koristi se lice ili naličje.

4. Nacionalne manjine i medijska politika

Posebno je interesantna medijska politika u onom segmentu u kojemu se odnosi na 'nacionalne manjine'. Hrvatski je primjer vrlo zanimljiv i indikativan. Na sastanku kojeg su u šestom mjesecu 2018 godine upriličili Ured za manjine Vlade Republike Hrvatske i Savjet za nacionalne manjine, moglo se među ostalim čuti da se relativno velika sredstva izdvajaju za 'nacionalne manjine'. Gotovo dva milijuna kuna godišnje ode za pomoć radijskim postajama na lokalnim razinama za bolju pripremu programa u koje spadaju i programi za 'nacionalne manjine'. No situacija na terenu, a poznata je i Agenciji za elektroničke medije koja izdvaja ta sredstva, zapravo je zabrinjavajuća ta sredstva uglavnom se koriste za popunjavanje rupa u sustavu plaćanja već postojećih novinara. Isto tako moglo se čuti da je Savjet za nacionalne manjine 2003 godine praktički donirao 350.000 kuna Hrvatskoj televiziji za educiranje novinara koji će pratiti rad 'nacionalnih manjina'. Odabrani novinari ostali su u redakciji koja im je omogućila edukaciju tek godinu dana, a Hrvatska radio-televizija čiji je budžet iznad milijarde kuna, još uvijek ima samo jednu emisiju koja sustavno i kvalitetno prati rad 'nacionalnih manjina'.

Naravno da je logično bilo pitati: Zašto se sredstva ne daju izravno predstavnicima nacionalnih manjina? Zašto se ne radi na medijskom opismenjavanju novinara iz kruga predstavnika 'nacionalnih manjina'? Zašto Savjet za nacionalne manjine ne savjetuje 'nacionalne manjine da konačno prijeđu na elektroničke medije? Zašto još uvijek nemamo radijsku postaju nacionalnih manjina na nacionalnoj razini?

Interesantno je da su odgovori na sva pitanja bila istovjetna. Svaki put se kao problem pojavila politika, politički interesi, nedostatak političke volje i sl. Ako se uzme u obzir da su Ured Vlade republike Hrvatske za nacionalne manjine i Savjet za nacionalne manjine zapravo krovna tijela koja bi trebala koordinirati rad 'nacionalnih manjina', savjetovati, pa i posredovati kod famozne politike – onda odgovori kojima se upućuje na nerazumijevanje politike zapravo ne čine se sasvim uvjerljivim.

Primjerice za jedne novine jedne 'nacionalne manjine izdvaja se godišnje više sredstava nego što bi bilo potrebno za nacionalnu koncesiju i rad radi-

ja svih nacionalnih manjina zajedno. Ne negirajući rad tih novina nemoguće je međutim ne zamijetiti koliko bi primjerice jedan radio 'nacionalnim manjinama' mogao donijeti više: glazbe, telefonskih kontakata, dnevnih vijesti, sudjelovanje građana, okruglih stolova, reportaža, itd.

Moguće je naravno da nekom odgovara postojanje političkog glasila kojim se onda vode politički obračuni. No čini se da je istina da od takvih političkih obračuna korist imaju samo političari kojima je takav medij sredstvo borbe.

'Nacionalna se manjina' prepoznaje u glazbi, u razgovoru, u živom jeziku, u komunikaciji... Kanal komuniciranja ne može i ne smije biti samo pisana i tiskana riječ. U tom slučaju otvaraju se vrata asimilaciji a sve što je otisnuto ostat će u arhivima kao svjedočanstvo o nekadašnjem postojanju takozvanih nacionalnih manjina.

Osim toga, izdvajanje sredstava za nacionalne manjine kojim se financiraju novinari koji će pisati o 'nacionalnim manjinama' nije isto što i izdvajati sredstva za novinare 'nacionalnih manjina'. Sve dok se ne izdvajaju sredstva za novinare iz korpusa 'nacionalnih manjina' perpretuirat će se obrazac po kojemu se ogromna sredstva izdvajaju za one do kojih ta sredstva ne dolaze.

5. Umjesto zaključka: Što je nacionalna manjina?

Što je dakle nacionalna manjina? S neku drugu stranu realnih političkih odnosa, gledano kroz povijesnu vizuru – nacionalne manjine su prolazni 'pomoćni igrači' u preslagivanjima sustava moći državnih ideoloških prikrivanja realnih odnosa. U ovo prolazno vrijeme te 'nacionalne manjine' mogu odigrati i kontrolnu i savjetodavnu ulogu takozvanoj većini. Naravno u većini slučajeva to je neprihvatljivo i neprovedivo. No to je istovremeno pokazatelj koliko smo kao ljudi uskogrudni, zatvoreni u vlastite obore, koliko smo zaključani u svoje vlastite identitete.

Podijelili smo nebo da bismo podijelili ljude, jer kada podijelimo ljude oni će se svađati a mi ćemo ispod barjaka skrivati bogatstvo koje zapravo pripada njima.

Nama, pripadnicima nacionalnih manjina (parafrazirajući Marxa) ne trebaju nikakva posebna prava, niti je potrebna neka posebna emancipacija. No mi možemo pomoći većini u procesu njenog samooslobađanja potrebe da se smatra većinom i da donosi odluke koje diskriminiraju druge.

Sve dok se to ne dogodi osjećat ćemo se poput domorodaca sjeverne Kanade koje su pokušali osloboditi navike ispijanja alkohola tako da su izdvojili

ogromna sredstva ali su ta sredstva podijelile agencije (za koncept) proizvođači papira, tiskare, agencije za distribuiranje tiskanih materijala, savjetnici, kreativni umjetnici, dizajneri... Oni koji su pili, na plakate povješane na drveću mogli su se samo nasmijati između svoje dvije boce.